

DOI: <https://doi.org/10.54937/2024.9788056111024.159-168>

ČESKOSLOVENSKÉ JEDNOTKY V ŠPANIELSKÉJ OBČIANSKEJ VOJNE (1936 – 1939)

Štefan DVORSKÝ¹

CZECHOSLOVAK TROOPS IN THE SPANISH CIVIL WAR (1936 – 1939)

¹ Katedra histórie, Filozofická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku, Hrabovská cesta 1B, 034 01 Ružomberok, Slovenská republika

✉ Email: stefan.dvorsky165@edu.ku.sk

ORCID iD: [0009-0001-8682-3934](https://orcid.org/0009-0001-8682-3934) <https://orcid.org/0009-0001-8682-3934>

 Competing interests: The author declare no competing interests.

 Publisher's Note: Catholic University in Ružomberok stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2024 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

 Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

ABSTRAKT

Cieľom tejto práce je zmapovať účasť československých jednotiek v španielskej občianskej vojne odohrávajúcej sa v rokoch 1936 až 1939. Práca sa zameriava na československé jednotky, bojujúce na strane španielskej republiky, ktoré boli súčasťou medzinárodných brigád. V článku priblížime vznik československých jednotiek v Španielsku. Ďalej priblížime bojové nasadenie československých jednotiek od ich formovania, až po odvolanie príslušníkov medzinárodných brigád v Španielsku. Zameriame sa aj na ich veliteľov a politických komisárov z radov československých dobrovoľníkov v československých jednotkách bojujúcich v Španielsku na strane republikánskych vojsk.

KLúčové slová: španielska občianska vojna, medzinárodné brigády, interbrigády, československí dobrovoľníci v zahraničnom vojsku,

ABSTRACT

This article describes the participation of Czechoslovak troops in the Spanish Civil War, between 1936 and 1939. The article focuses on Czechoslovak troops fighting on the side of the Spanish Republic, which were part of international brigades. In the article we will introduce the found the Czechoslovak

units in Spain. We will focused in on the combat deployment of Czechoslovak units from their formation to the withdrawal of members of the international brigades in Spain. We will also focus on their commanders and political commissars from the ranks of Czechoslovak volunteers in Czechoslovak units in Spain during the civil war.

Key words: *Spain Civil War, Internacional brigades, interbrides, Czechoslovak volunteers in a foreign army,*

ÚVOD

Španielska občianska vojna, ktorá prebiehala v rokoch 1936 až 1939 nie je vo všeobecnom povedomí tak známa ako prvá a druhá svetová vojna, a to aj napriek tomu, že v období, v ktorom prebiehala mala veľký ohlas, aj v Československu. V nasledujúcej štúdií sa pokúsime na základe dostupnej literatúry, spomienok priamych účastníkov a archívnych materiálov dostupných na internete v Ruskom štátnom archíve sociálno-politických dejín priblížiť formovanie a účasť československých jednotiek v občianskej vojne vo Španielsku odohrávajúcej sa v rokoch 1936 až 1939.

Prví dobrovoľníci z Československa sa do bojov v Španielsku zapájajú ako jednotlivci už v lete 1936. Niektorí nich sa zúčastňovali Barcelonskej vzdoroolympyády, ktorá sa mala konať na protest voči Olympijským hrám v nacistickom Nemecku. Ľudovej olympiády (Olympiada Popular) sa zúčastnili ľavicovo zmýšľajúci športovci z Československa ako aj novinár a spisovateľ Julius Bartošek známy pod pseudonymom Ija Bart¹. Prví dobrovoľníci z radov športovcov a novinárov sa podieľali na likvidácii prvých ohnísk nacionalistickej vzbury. Ďalší dobrovoľníci z Československa sa stali členmi milícií na irúnskom fronte na severe Španielska².

Po vzniku medzinárodných brigád v Albacete v októbri 1936, boli prví československí štátni občania zaradení do prvých formujúcich sa jednotiek interbrigád. Prvé jednotky medzinárodných brigád boli vytvárané ako pešie jednotky. Pri zaraďovaní mnohých československých dobrovoľníkov tak nebolo zohľadňovaná ich predchádzajúca vojenská odbornosť a skúsenosti. Formovanie jednotiek medzinárodných brigád prebiehalo v ľavicovom duchu proletárskeho internacionalizmu. Prvé jednotky medzinárodných brigád boli národnostne zmiešané, postupne došlo k národnostnej diferenciacii jednotiek medzinárodných brigád. Došlo k tomu hlavne z praktických dôvodov, mohol tak byť zavedený jednotný veliaci jazyk a jednotky spájali kultúrne, spoločenské a stravovacie návyky. S rastúcim počtom československých dobrovoľníkov v Španielsku, došlo postupne k vzniku československých jednotiek. Čechom a Slovákom sa tak postupne podarilo vytvoriť niekoľko vlastných jednotiek, na začiatku na úrovni čaty, potom roty, batérie a práporu. K plánovanému vzniku československej brigády napokon nedošlo, hlavne z dôvodov nedostatku potrebných ľudských zdrojov.³

Celkový počet československých dobrovoľníkov, ktorí sa zúčastnili španielskej občianskej vojny v rokoch 1936 až 1939 je v odbornej literatúre udávaný rôzne. Britský historik Antony Beevor vo svojej práci *The Battle for Spain* píše, že v medzinárodných brigádach bojovalo 1066 československých dobrovoľníkov.⁴ Tento údaj uvádza aj Giles Tremlett v knihe *The International Brigades*⁵. Ďalší britský historik Hugh Thomas vo svojom diele *The Spanish Civil War* píše o 1500 dobrovoľníkov z Československa⁶. Tieto uvádzané počty sú nízke a pravdepodobne zahŕňujú len československých dobrovoľníkov, ktorí pricestovali do Španielska priamo z Československa

¹MOTL, Stanislav. *Peklo pod španielským nebem : Čechoslováci ve španělské občanské válce 1936-1939*. Praha : Rybka Publishers, 2017. s. 25.

²MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí : Českoslovenští letci, interbrigadisté a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936-1939*. Cheb : SvětKřidel, 2012. s. 103.

³MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 106.

⁴BEEVOR, Antony. *The Battle for Spain : The Spanish Civil War 1936 – 1939*. London : Weidenfeld & Nicolson, 2006. s. 521.

⁵TREMLETT, Giles. *The International Brigades : Fascism, Freedom and the Spanish Civil War*. - London : Bloomsbury Publishing, 2020. s. 674.

⁶THOMAS, Hugh. *The Spanish Civil War*. - London : Penguins Books, 2012. s. 942.

a nezahŕňajú tak, množstvo československých dobrovoľníkov, ktorí pricestovali do španielska z Francúzska, Belgicka, USA, Kanady a ďalších krajín.

František Kružík vo svojej práci *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku* zaraďuje k medzinárodným brigádám 2171 československých občanov.⁷ Vlastimil Vavra v publikácii *Na pomoc Španielskej republike 1936-1939* odhaduje počet československých dobrovoľníkov na 2200.⁸ V skriptách Jozefa Bystrického sa nachádza údaj o 2 500 dobrovoľníkoch medzinárodných brigád z Československa.⁹ V zbierke spomienok *Bojovali jsme ve Španělsku*, ktorými autormi boli interbrigadisti Bohumil Laštovička a Fridrich-Bedřich Biheller sa môžeme dočítať až o 3000 dobrovoľníkov v Španielsku pochádzajúcich z Československa.¹⁰ Tento pravdepodobne nadsadený údaj uvádza aj publicista Roman Cílek v knihe *Nad Španielskom zamračené*.¹¹

Zaujímavým prameňom je zoznam československých interbrigadistov, ktorý pochádza zo správy kádrovej komisie ÚV komunistickej strany Španielska. Tento zoznam bol vytvorený v priebehu roku 1938 v spolupráci s kádrovou komisiou Medzinárodných brigád v Albacete a veliteľstvom španielskej republikánskej armády. Československú časť spomínaného dokumentu spracoval Jaroslav Hošek politický sekretár kádového oddelenia medzinárodných brigád. Podľa spomínaného dokumentu prišlo do Španielska celkom 2171 československých dobrovoľníkov. Z nich najmenej 1322 prišlo do Španielska priamo z Československa, ostatný prišli poväčšine z Francúzska, Belgicka, USA a Kanady. Tento zoznam, ale nie je úplný. V zozname nie sú zahrnutí dobrovoľníci, ktorí prišli do Španielska v prvých mesiacoch občianskej vojny a padli alebo odišli zo Španielska pred októbrom 1936.¹²

PRVÉ SKUPINY ČESKOSLOVENSKÝ DOBROVOĽNÍCI V ŠPANIELSKU

Jedna z prvých skupín československých dobrovoľníkov bola zaradená do 5. medzinárodného práporu *Ernst Thälmann*, ktorý bol súčasťou 12. medzinárodnej brigády. Súčasťou tejto jednotky boli aj Slováci Jozef Májek a Ladislav Holdoš. Boli nasadení na útok na pahorok *Siera de los Angeles* a následne na obranu univerzitného komplexu v Madride. Počas ťažkých bojov o univerzitné mesto padol hrdinskou smrťou Ružomberčan Jozef Májek.¹³

Prvá asi desať členná skupina slovenských dobrovoľníkov pozostávala z emigrantov z Francúzska, medzi ktorých patril napríklad Jozef Petročko, Ondrej Šimo, Imre Ebert bola na prelome októbra a novembra zaradená k rote *Rákosi*, ktorá bola súčasťou 1. medzinárodného práporu *Edgar André*.¹⁴ Spomínaní slovenskí dobrovoľníci prichádzajú do Španielska z Francúzska.¹⁵ Prápor bol súčasťou 11. medzinárodnej brigády a väčšina jeho mužstva bola nemeckého a rakúskeho pôvodu. Taktiež sa zúčastnil obrany španielskeho hlavného koncom roku 1936 a začiatkom roku 1937. Zo Slovákov a Maďarov s československým občianstvom bola zložená jedna z čiat maďarskej rot *Matias Rákosi*. Táto rota bola súčasťou 8. medzinárodného práporu *Čapajev*, ktorý patril ku 13. medzinárodnej brigáde. Veliteľom roty bol rodák z Nitry člen československej Komunistickej strany židovského pôvodu Eugen-Jenö Winkler, ktorý padol hrdinskou smrťou vo februári alebo v marci 1937 pri Malage. Rota sa pod Winklerovým velením zúčastnila bojov pri Teruele na centrálnom fronte a v Sierra Nevade na južnom fronte.¹⁶

⁷KRUŽÍK, František. *Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku*. Praha: VHU, 1965, s. 119.

⁸VÁVRA, Vlastimil. *Na pomoc Španielskej republike 1936-1939*. Praha: FÚV ČSSPFB, 1981, s. 17.

⁹BYSTRICKÝ, Jozef. *Československí červenoarmejci a interbrigadisti*. Bratislava: VPA KG, 1982, s. 19.

¹⁰BIHELLER, Fridrich – LAŠTOVIČKA, Bohuslav. *Bojovali jsme ve Španělsku*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956, s. 5.

¹¹CÍLEK, Roman. *Nad Španielskom zamračené*. Bratislava: Obzor, 1976, s. 371.

¹²Rossijskí gosudarstvennyj archiv socialno-politineskoj istorii Moskva (ďalej RGASPI), fond (ďalej f.) Interbrigady Respublikanskojarmiji Ispanii (ďalej IRAI), [on-line]. Dostupné na internete: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249065>[12. 4. 2024]

¹³SLOVÁK, Fedor. *Za mír a svobodu*. Barcelona: Českoslovenští dobrovolníci ve Španělsku, 1937. s. 27.

¹⁴MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 105.

¹⁵RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249185/images> [12. 4. 2024]

¹⁶RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249065/images>[12. 4. 2024]

PEŠIA ČATA KLEMENTA GOTTWALDA

Prvou československou jednotkou v Španielsku, kde občania Československa tvorili väčšinu mužstva bola pešia čata *Klementa Gottwald*. Spolu s ďalšími poľskými čatami bola súčasťou poľskej rotý *Adam Mickiewicz*, ktorý bol súčasťou 8. medzinárodného práporu *Čapajev* patriaceho pod 13. interbrigádu. Pešia čata *Klementa Gottwalda* pozostávala z 40 občanov Československa a ďalších troch Poliakov, ktorí prišli do Španielska začiatkom decembra. V čate bolo 14 komunistov, 2 sociálni demokrati a 27 dobrovoľníkov bez politickej príslušnosti¹⁷. Veliteľom československej čaty bol Lorenc Lajdl, bývalý desiatnik rakúsko-uhorskej armády. Pred vypuknutím občianskej vojny v Španielsku pracoval v Renaultových továrňach v Paríži. Lajdl padol už 28. decembra pri Teruele, novým veliteľom československej čaty sa tak stal Miloš Nekvasil¹⁸. Politickým komisárom bol Vendelín Opatrný, ktorý bol pôvodným povoláním hrnčiar. V Československu bol známy ako tramský šerif, v roku 1944 padol na Dukle. Gottwaldova čata bola už v decembri roku 1936 poslaná do ťažkých bojov o Teruel, kde utrpela veľké straty. V januári bola stiahnutá a následne prebehla jej reorganizácia. Po pridelení k 1. nemeckej rote, patriacej pod Čapajevov prápor, bola poslaná na južný front ku Almerii. Koncom februára zastavila taliansky nápor pri Orjive a na svahoch pohoria Sierra Nevada. V marci 1937 bola prevelená k Pozoblancu a Granjuelu, kde čelila silnej nepriateľskej ofenzíve. V júli toho istého roku bola nasadená do oblasti medzi Vilanueva de la Canada a Brunete, kde sa podieľala na republikánskej ofenzíve. Po skončení trojtýždňových bojov čata utrpela značné straty a došlo k jej následnej reorganizácii. Gottwaldova čata bola následne pretransformovaná na rotu a prevelená k práporu *Dimitrov* patriacemu k 15. interbrigáde¹⁹.

PRÁPOR DIMITROV A GUĽOMETNÁ ROTA JÁNA ŽIŽKU Z TROCNOVA

Na konci decembra roku 1936 pri obci Mahora neďaleko Albacete sa začal formovať slovansko-balkánsky prápor *Dimitrov*, ktorý niesol meno po známom bulharskom komunistovi Georgiovi Dimitrovovi. Do roku 1938 bol súčasťou 15. interbrigády. V prápore *Dimitrov* slúžilo viac ako 393 československých štátnych občanov²⁰. Jeho súčasťou boli juhoslávská 1. pešia rota *Matije Gubca* a československé rotý: 2. pešia rota *T. G. Masaryka*, po spomínanej transformácii 3. pešia rota *Klementa Gottwalda* a 4. guľometná rota *Jána Žižku z Trocnova*²¹.

Brigáda pri svojom vzniku bola nedostatočne vyzbrojená, slovenský dobrovoľník Štefan Toma na to spomína: „*Siedmy vojaci nemali ani len pušky, a tak na fronte vyčkávali v zálohe, a keď bol niekto z nás ranený, prevzali jeho pušku a bojovali ďalej.*“²² Najviac Slovákov a Čechov bolo zaradených do *Žižkovej* guľometnej rotý. Veliteľom rotý bol Poliak Kazimierz Gerde, ktorý navrhol pomenovať guľometnú rotu podľa Jána Žižku, národného hrdinu českého ľudu²³. Politickým komisárom bol Čech Jaroslav Tichý. Súčasťou spomínanej rotý boli tri čaty. Prvej čate velil Antonín Kobylák bývalý desiatnik československej armády, ktorý bol degradovaný pre svoje politické postoje²⁴. V poradí druhá čata niesla meno *Juraja Jánošíka* velil jej Josef Kalaš, ktorý padol pri bojoch na Jarame 14. 2. 1937²⁵. V 3. čate *Sándora Petöfiho* slúžili najmä československí občania maďarskej národnosti, jej veliteľom bol Štefan Maté, politickým komisárom bol rodák z Krásnohorského Podhradia Štefan Fábry²⁶. Rota bola vyzbrojená guľometmi ruskej výroby značky Maxim a americkými Coltami. *Dimitrov* prápor, ktorého súčasťou bola aj guľometná rota *Jána Žižku* bol prvý krát nasadený do boja vo februári 1937 do bitky na rieke Jarama. Celý prápor v týchto bojoch utrpel ťažké straty. Po odrazení nepriateľských útokov sa bitka pretransformovala na boje v zákopoch, ktoré trvali až do júna roku

¹⁷SLOVÁK, Fedor. Za mír a svobodu, s. 28.

¹⁸SLOVÁK, Fedor. Za mír a svobodu, s. 30.

¹⁹MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 107.

²⁰MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 107.

²¹MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 108.

²²LUDROVSKÝ, Jozef – PAŠKA, Pavel. *Žili sme vo Francúzsku*. Bratislava : Epoque, 1969, s. 195.

²³FÁBRY, Štefan. *V službách revolúcie*. Bratislava : Pravda, 1976, s. 94.

²⁴RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249115/images> [12. 4. 2024]

²⁵RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249115/images> [12. 4. 2024]

²⁶FÁBRY, Štefan. *V službách revolúcie*, s. 95.

1937. Nasledoval krátky odpočinok v údolí rieky Tajuni. Počas júla bola rota Jána Žižku z Trocnova prevelená k Brunete, kde sa podieľala na ofenzíve republikánskych vojsk. Počas týchto krvavých bojov utrpel Dimitrov prápor ťažké straty, keď z pôvodných takmer 800 vojakov ostalo len asi 120 mužov. Nasledovala reorganizácia jednotky a do bojov bola znova nasadená v auguste 1937 na aragónskom fronte, neďaleko Zaragozy. Guľometná rota Jána Žižku sa vyznamenala hlavne pri bojoch o Belchite a Quito, následne bol celý prápor Dimitrov stiahnutý do tyla a 20. septembra 1937 prevelený do zálohy 45 divízie. Veliteľom práporu Dimitrov bol od septembra 1937 major Josef Pavel, ktorý pred tým pôsobil vo funkcii politického komisára.²⁷ Novým politickým komisárom sa tak stal Jan Černý, ktorý pred svojim príchodom do Španielska organizoval odchod československých dobrovoľníkov do Medzinárodných brigád²⁸.

PEŠÍ PRÁPOR T. G. MASARYKA

Peší prápor T. G. Masaryka bol sformovaný v Casas Ibanes neďaleko Albacete na prelome októbra a decembra 1937. Prápor pomenovali po Masarykovi: „aby sa vyjadrila skutočnosť, že do protifašistického frontu v Československu patria i tie vrstvy, ktoré s Masarykovým menom spájali svoje demokratické ilúzie“²⁹. V prápore slúžilo okolo 290 Čechoslovákov. Názvy dvoch rôt odkazovali na český a slovenský pôvod, bola to 1. rota *Zdenka Nejedlého* a 4. guľometná rota *Viliama Širokého*. Na čele Masarykovho práporu bol ako prvý veliteľ Stanislav Říha, v lete velenie prevzal Josef Michal.³⁰ Politickým komisárom práporu T. G. Masaryka bol Miloš Nekvasil. Prápor bol súčasťou 15. interbrigády. Prvé bojové nasadenie bolo na aragónskom fronte na jar v roku 1938. V priebehu roku 1938 začala prebiehať reorganizácia 11. až 15. interbrigády. Prápor T. G. Masaryka a Dimitrovov prápor boli následne pridelený k novovzniknutej 129. interbrigáde. Následne bola brigáda presunutá do obranných bojov na aragónskej frontovej línii. Tu čelila 129. interbrigáda lepšie vyzbrojenému a organizovanému nepriateľovi, čo malo za následok množstvo strát na ľudských životoch a bojovej technike. Najtvrdšie boje prebiehali pri obciach Villores a Poblete. Krátko na to bola 129. interbrigáda presunutá na levantskú frontovú líniu, kde bránili cestu smerujúcu k Villa Franca del Cid. Brigáda utrpela značné straty a bola presunutá k obrane obce LasFabricas a neskôr na líniu Moscoruela – Linares – Valbona. Nasledoval ústup do aragónskych hôr, počas ktorého sa odohralo množstvo krvavých bojov. Po niekoľkých týždňoch v dôsledku vysokých strát a dezorganizácie, prestala 129. interbrigáda, ako kompaktný bojový útvar existovať. Dôsledkom bolo rozdelenie brigády jej menšia časť ostala v centrálnej časti republikánskeho územia a zapojila sa do obranných bojov pri Valencii. Druhá väčšia časť vrátane štábu a časti Masarykovho a Dimitrovho práporu sa dostala na katalánske územie republiky, kde nasledovala jej reorganizácia. Po zotavení a reorganizácii sa oba československé prápory zapojili do obranných bojov na rieke Ebro, kde pôsobili až do odvolania zahraničných dobrovoľníkov zo Španielska.

PRÁPOR DIVISIONARIO

Ďalšou jednotkou, v ktorej slúžilo množstvo československých dobrovoľníkov bol prápor *Divisionario*. Bol sformovaný pôvodne na začiatku roku 1938 ako česko-balkánsky prápor, ktorý bol súčasťou 129. medzinárodnej brigády. Podľa niektorých zdrojov v ňom slúžilo okolo 120 dobrovoľníkov z Československa.³¹ Veliteľmi troch peších rôt boli občania Československa Alois Soběslavský,³² Bedřich Johně³³ a Antonýn Kobylák.³⁴ Už počas jeho formovania v marci 1938 musel

²⁷MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. Říkali jim španěláci. Cheb : Svět křídel, 2022, s. 260.

²⁸RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249223/images> [12. 4. 2024]

²⁹LONDON, Artur. *Španielsko červené a čierne*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1965, s. 266.

³⁰RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249172/images> [12. 4. 2024]

³¹MAJTENYI, David – RAJLICH, Jiří. *Jan Ferák a ti druzí*, s. 108.

³²RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249185/images> [12. 4. 2024]

³³RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249115/images> [12. 4. 2024]

byť nasadený proti nacionalistickej ofenzíve v Aragónsku. Následne prápor ustupoval k rieke Ebro. Neďaleko Taragony do neho vstúpili niektorí príslušníci Masarykovho a Dimitrovho práporu a bol sformovaný nový prápor *Divisionario*, ktorý spadal pod velenie 45. divízie. Za oficiálny dátum založenia práporu sa považuje 1. máj 1938, keď bola slávnostná prehliadka pred odchodom na frontovú líniu. V máji sa prápor *Divisionario* zúčastnil obranných bojov pri ústí rieky Ebro. V júli 1938 prápor bojoval na druhej strane rieky a dobyl obec Amposta, kde sa až do rozkazu stiahnuť sa musel brániť veľkej nepriateľskej presile nacionalistických vojsk. Prápor sa zúčastnil aj poslednej veľkej ofenzívy republikánskej armády na rieke Ebro, ktorá sa po počiatočnom úspechu zmenila na pozícnú vojnu, ktorá trvala ešte niekoľko mesiacov. Bojové operácie pri rieke Ebro v roku 1938 boli posledným bojovým vystúpením medzinárodných brigád ako kompaktného bojového útvaru.

DELOSTROLECKÉ BATÉRIE KLEMENTA GOTTWALDA A JOŽKA MÁJEKA

Množstvo dobrovoľníkov z Československa slúžilo vo Španielsku pri delostreleckých jednotkách. Niektorý z nich mali skúsenosti so službou v delostrelectve z československej armády a z prezenčnej vojenskej služby. Skupiny československých dobrovoľníkov sú zaradené do delostreleckej batérie Karl Liebknecht, batérie Rosa Luxembourg a batérie Vaillant – Couturier³⁵. Neskôr sa podarilo sformovať dve delostrelecké batérie, v ktorých veľkú časť mužstva tvorili Slováci a Česi.

V januári 1937 vznikla v Albacete 14. protiletadlová batéria *Klement Gottwald*. Jej formovanie nebolo jednoduché, spočiatku hrozilo, že pre nedostatok československých dobrovoľníkov bude zlúčená s nemeckou batériou. Vďaka neustálemu príchodu dobrovoľníkov českej a slovenskej národnosti a zaradení ranených vojakov dovtedy slúžiacich v peších vojskách sa potrebné počty mužstva podarilo naplniť. Súčasťou batérie boli, ale aj dobrovoľníci z krajín vtedajšej Juhoslávie, Maďari, Poliaci a iní. Batéria bola vyzbrojená kvalitným sovietskym protiletadlovým kanónom vzor 1931 s rážou 76,2 mm. Prvým veliteľom batérie bol sovietsky inštruktor Ivan Semjenov, pod jeho velením 13. februára 1937 odišla batéria na frontovú líniu. Za niekoľko týždňov predal Semjonov velenie batérie bývalému záložnému dôstojníkovi delostrelectva Bohuslavovi Laštovičkovy. Prvé bojové nasadenie batérie bolo pri obrane Madridu a v okolí rieky Jarama, kde sa im podarilo prvý krát zostreliť nepriateľské lietadlo. V júli bola batéria nasadená pri bojoch pri Brunete, kde zostrelila ďalšie nepriateľské lietadlá. V auguste bola nasadená na obranu severošpanielskeho prístavu Rogas. Počas leta 1937 sa stáva zástupcom veliteľa batérie Ružomberčan Ladislav Holdoš³⁶. Počas jesenných mesiacov bola prevelená na aragónsku frontovú líniu, kde vystriedala množstvo palebných pozícií. Vo februári 1938 bola nasadená do bojov neďaleko mesta Teruel. Po prelomení aragónskej frontovej línie, ustupoval batéria k moru. V tejto situácii protiletadlová batéria zasiahla aj do pozemných bojov, musela neustále meniť svoje postavenie a pritom sa nedostať do nepriateľského zajatia. Po úspešnej ofenzíve nacionalistického vojska v apríli 1938 bolo republikánske územie rozdelené na dve časti. Gottwaldova batéria ostala v južnej časti pri centrálnej frontovej línii. V tom období sa veliteľom batérie stal Ladislav Holdoš. 30 marca 1938 bola batéria presunutá k mestu Sagunto, kde bránila dôležitú továreň pred nepriateľskými náletmi. Gottwaldova batéria počas týchto bojov odrazila viac ako 50 nepriateľských útokov, ale pri útoku 14. júna 1938 bola zasiahnutá nepriateľskou pumou, čím boli vyradené z prevádzky tri delá batérie. Po rýchlej oprave a doplnení munície bola batéria prevelená k obrane frontových línií pri Siera Espadán, Sarrión. Následne bola presunutá k obrane prístavu vo Valencii. Tu sa naplno prejavili nedostatky spojené s nedostatkom kompatibilného streliva, opotrebovaním diel a nedostatkom personálu. Batéria až do konca nasadenia medzinárodných brigád bojovala v prvej línii protivzdušnej obrany. Batéria následne dostala príkaz odovzdať delá a celý vojenský materiál španielskej obsluhu.

³⁴RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete:

<https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations/cards/249115/images> [12. 4. 2024]

³⁵MARŠÁLEK, Zdenko – VORÁČEK, Emil. *Interbrigadisté, Československo a španielska občianska válka : Neznáme kapitoly z histórie československej účasti v občianskej válke ve Španielsku 1936-1939*. Praha : Historický ústav AV ČR – Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2017. s. 284.

³⁶BARTOŠEK, Karel – HOLDOŠ, Ladislav. *Svědék husákova procesu vypovídá : Rozhovory Karla Bartoška s Ladislavem Holdošem o zážitcích z věznic a táborů pěti zemí, o komunistech bezmoci a u moci, o Slovensku a o jiném ...* Praha : Naše vojsko, 1991. s. 19.

V meste Almansa vznikla 11. júna 13. delostrelecká batéria Jožka Májeka. Niesla meno slovenského dobrovoľníka Jozefa Májeka, ktorý ako zástupca veliteľa guľometnej roty *Thälmann* padol hrdinskou smrťou pri obrane univerzitného komplexu v Madride na jeseň 1936. Patrila pod 1. slovanský oddiel ťažkého delostrelectva, ktorému velil rodák z Karvinej Ferdinand Otto Miksche. Batéria bola vyzbrojená zastaralými delami francúzskej výroby Schneider 155/13 vzor 1917 ráže 155 mm. Jadro batérie tvorili Česi, Slováci, Nemci a Maďari³⁷. Jej prvým veliteľom bol český komunista Jaroslav Douša³⁸ a politickým komisárom Bohumil Macháček po jeho prevelení ku Gottwaldovej batérie Karel Štefka³⁹. Batéria bola prvýkrát nasadená do boja 15. júla 1937 do bojov o mesto Brunete. Potom bola prevelená na juh do oblasti Estremadury, kde zasiahla do obranných aj útočných vojenských operácií. Počas bojov bola vystavená nepriateľskému bombardovaniu a po jednom z leteckých útokov 8. októbra mala prvých ranených. V januári 1938 bola presunutá na andalúzske frontovú líniu ku obci Los Blasques, kde batéria odrazila jeden z nacionalistických útokov pechoty a nepriateľských tankov.⁴⁰ Následne bola batéria prevelená na Sierra Herreu na La Grana a Medico, kde po nacionalistickej ofenzíve k moru ostala batéria v južnej časti republikánskeho územia na centrálnej frontovej línii. Batéria bola znovu nasadená ku Los Blasques, kde po mohutnej nacionalistickej ofenzíve v júni 1938 bola nútená ustúpiť. Nadporučík Rudolf Mikurčík vtedajší veliteľ batérie dal rozkaz ku zničeniu diel, aby sa nedostali do rúk nacionalistickej armáde a spolu s väčšinou mužstva prešiel ku 129. interbrigáde⁴¹. Druhá časť mužstva pod velením, prvého dôstojníka Františka Řehulky, zachránila jedno z diel a zostala na andalúzskej frontovej línii až do odvolania medzinárodných brigád⁴².

ZÁVER

Cieľom príspevku *Československé jednotky v španielskej občianskej vojne (1936-1939)* bolo zmapovať vznik, formovanie a bojové nasadenie československých jednotiek, bojujúcich na strane republikánskych vojsk v občianskej vojne v Španielsku, odohrávajúcej sa v rokoch 1936 až 1939. Zamerali sme sa najmä na jednotky, v ktorých väčšiu časť mužstva tvorili dobrovoľníci z vtedajšieho Československa. Prvou československou jednotkou v Španielsku bola *pešia čata Klementa Gottwalda*, neskôr sa sformoval *prápor Dimitrov*, ktorého súčasťou bola *guľometná rota Jána Žižku z Trocnova* a peší *prápor T. G. Masaryka*. Na jar 1938 sa sformoval *prápor Divisionario*, ktorý bol na začiatku sformovaný ako česko-balkánsky prápor. Československí dobrovoľníci sformovali v Španielsku aj dve delostrelecké jednotky *protiletadlovú batériu Klementa Gottwalda* a *delostreleckú batériu Jožka Májeka*. Druhým aspektom autorovho úsilia bolo priblížiť osobnosti z radov československých dobrovoľníkov vo Španielsku, ktorí v československých jednotkách slúžili vo funkciách veliteľov jednotiek a politických komisárov.

³⁷SLOVÁK, Fedor. *Za mír a svobodu*, s. 78.

³⁸RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249077/images> [12. 4. 2024]

³⁹RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249131/images> [12. 4. 2024]

⁴⁰BIHELLER, Fridrich –LAŠTOVIČKA, Bohuslav, *Bojovali jsme ve Španělsku*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1956, s. 167.

⁴¹RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249131/images> [12. 4. 2024]

⁴²RGASPI, f. IRAI, [on-line]. Dostupné na internete: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/249172/images> [12. 4. 2024]

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV A PRAMEŇOV

ARCHÍVY

Rossijski gosudarstvmnyj archiv socialno-politineskoj istorii Moskva (RGASPI)

fond Interbrigady Respublikanskoj armiji Ispanii (digitalizované), [on-line] Available on -
URL: <https://sovdoc.rusarchives.ru/sections/organizations//cards/94999>

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARTOŠEK, Karel & HOLDOŠ, Ladislav (1991). Svědek husákova procesu vypovídá : Rozhovory Karla Bartoška s Ladislavem Holdošem o zážitcích z věznic a táborů pěti zemí, o komunistech bez moci a u moci, o Slovensku a o jiném ... - Praha, Naše vojsko, ISBN 80-206-0212-7
- BEEVOR, Antony (2006). The Battle for Spain : The Spanish Ciwil War 1936 – 1939. – London, Weidenfeld & Nicolson, ISBN 978-0-7538-2165-7
- BIHELLER, Fridrich & LAŠTOVIČKA, Bohuslav (1956). Bojovali jsme vě Španělsku. - Praha, Státní nakladatelství politické literatury
- BYSTRICKÝ, Jozef (1982). Československí červenoarmejci a interbrigadisti.- Bratislava, VPA KG
- CÍLEK, Roman (1976). Nad Španielskom zamračené. – Bratislava, Obzor
- FÁBRÝ, Štefan (1976). V službách revolúcie. - Bratislava, Pravda
- KRUŽÍK, František (1965). Českoslovenští dobrovolníci mezinárodních brigád ve Španělsku. - Praha, VHU
- LONDON, Artur (1965). Španielsko červené a čierne. - Bratislava, Vydavateľstvo politickej literatúry
- LUDROVSKÝ, Jozef & PAŠKA, Pavel (1969). Žili sme vo Francúzsku. - Bratislava, Epoque
- MAJTENYI, David & RAJLICH, Jiří (2012). Jan Ferák a ti druzí : Českoslovenští letci, interbrigadisté a letouny v občanské válce ve Španělsku 1936-1939. - Cheb, Svět křídel, ISBN 978-80-87567-07-4
- MAJTENYI, David & RAJLICH, Jiří (2022). Říkali jim španěláci. - Cheb, Svět křídel, ISBN 978-80-7573-099-2
- MARŠÁLEK, Zdenko & VORÁČEK, Emil (2017). Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka : Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936-1939. – Praha, Historický ústav AV ČR – Ústav pro soudobé dejiny AV ČR, ISBN 978- 80-7286-312-9
- MOTL, Stanislav (2017). Peklo pod španělským nebem : Čechoslováci ve španělské občanské válce 1936-1939. - Praha, Rybka Publishers, ISBN 978-80-879050-47-0
- SLOVÁK, Fedor (1937). Za mír a svobodu. - Barcelona, Českoslovenští dobrovolníci ve Španělsku.
- THOMAS, Hugh (2012). The Spanish Ciwil War. - London, Penguins Books, ISBN 978-0-14-101161-5
- TREMLETT, Giles (2020). The International Brigades : Fascism, Freedom and the Spanish Ciwil War. –London, Bloomsbury Publishing, ISBN 978-1-4088-5398-6
- VÁVRA, Vlastimil (1981). Na pomoc Španielskej republike 1936-1939. – Praha, FÚV ČSSPFB.

Obr. - 1. 13. Batéria Jožka Májeka (SLOVÁK, Fedor. *Za mír a svobodu*)

Obr. 2 - Gottwaldova batéria vo Valencii 1938 (BIHELLER, Fridrich – LAŠTOVIČKA, Bohuslav.
Bojovali sme v Španělsku)

Obr. 3 - 129. Medzinárodná brigáda III. Rota práporu T. G. Masaryk (BIHELLER, Fridrich – LAŠTOVIČKA, Bohuslav. Bojovali sme v Španělsku)

Obr. 4 -Guľometná rota Jána Žižku z Trocnova počas tryzny za T. G. Masaryka (SLOVÁK, Fedor. Za mír a svobodu)